

ELS GRAUS DE LA INCORRECCIÓ

L'altre dia, tot passejant amb un amic, vam trobar una senyora coneguda nostra que anava amb un seu fill, un nen tot belluguet. La senyora ens va retenir una llarga estona explicant-nos amb tots els ets i uts coses poc interessants. Mentrestant el nen només va poder obrir un cop la boca, just per a dir: "*Se m'ha caigut l'entrepà a terra*". De fet, ja ho vèiem a venir que li cauria a terra... Quan per fi la bona dona ens va deixar anar, al meu amic, li va vagar de fer un comentari sobre llengua: *-T'has fixat que malament que parla el català aquesta senyora?*

El comentari em desconcertà: ¿com podia parlar tan malament el català si no havia dit ni un sol barbarisme? Ell feia, sens dubte, referència a deformacions com "*gavinet*", "*llògic*", "*quansevol*"... que com a faltes ja veurem que són minúscules.

Com que s'interessava per la qüestió, li vaig preguntar si s'havia fixat que el nen hagués dit cap incorrecció. La resposta fou que no, que les poques paraules que el nen havia dit eren totalment correctes: les trobaríem al diccionari Fabra. Reconeixia, això sí, que ell no ho hauria pas dit igual que el nen, que hauria dit *M'ha caigut l'entrepà a terra*; ell, però, no semblava disposat a donar cap importància a aquestes "petites" variacions. Vaig aprofitar que la famosa senyora havia dit "*demati*", per preguntar-li encara què li semblava pitjor: dir "*al demati*" o "*pel mati*". La resposta fou taxativa: la primera expressió era, segons ell, molt incorrecta perquè contenia "*demati*", que no figura en el diccionari Fabra...

Deixant ara de banda l'anècdota, el cas és que la manera de jutjar errònia del nostre amic no és aïllada, ni de bon tros. Són molts els qui posen

en un mateix calaix vulgarismes i barbarismes, els qui no donen cap importància a les construccions incorrectes. Els resultats a què porta aquesta manera de jutjar prou que els hem pogut veure: segons ell, la senyora parlava tan malament i el nen la mar de bé!

La distinció entre vulgarismes i barbarismes es basa en el fet que els vulgarismes són elements d'arrel catalana, mentre que els barbarismes són elements d'altres llengües infiltrats en el català. Per què no s'admeten, doncs, els vulgarismes si tan d'arrel catalana són? Simplificant molt, podríem dir que no s'admeten perquè són deformacions: "*gavinet*" en comptes de *ganivet*, "*llògic*" en lloc de *lògic*, "*quansevol*" per *qualsevol*, etc. Les dites deformacions són perfectament explicables a partir de lleis evolutives del català: en "*gavinet*", com en "*radera*" (per *darre-ra*), hi ha una típica inversió de sons; que *lògic* sigui transformat en "*llògic*" és perfectament lògic si tenim present que aquest mateix fenomen va ocórrer a les paraules llatines que començaven en *ela* (*luna*, *lana*, *lacu* van donar *lluna*, *llana*, *llac*); si la gent diu "*quansevol*" és perquè *qualsevol* té dos sons repetits (dues *es*) (un altre cas fóra *ningú* convertit en "*dingú*"). Noteu, com dèiem, que no es tracta d'una imposició forana (com en el cas dels barbarismes) sinó d'una evolució interna de la llengua. Una prova de la relativa bondat dels vulgarismes és que n'hi ha que fins i tot s'han arribat a admetre: en el diccionari Fabra, al costat de *liberal*, *egua* i *àguila* hi trobem *lliberal*, *euga* i *àliga*, mots obtinguts a partir de lleis idèntiques a les que acabem de veure.

No és que defensem els vulgarismes. El que voldríem més aviat és censurar l'actitud d'aquells que

creuen parlar tan bé el català pel simple fet d'exhibir de tant en tant mots com *entrepà* (o *quelcom* o *tal volta* o *ensems*) cometent, al costa d'això, incorreccions tan sonades com les del nen de la nostra passejada. Perquè, si bé les paraules d'aquest són correctes una per una (no comet faltes lèxiques), el resultat és clarament inadmissible (comet incorreccions sintàctiques). Doncs bé: **les faltes sintàctiques són molt més greus que les lèxiques** (o contradient el nostre company: "*pel mati*" és molt més greu que "*al demati*", que almenys duu la preposició correcta). Resulta, doncs, que les aparences enganyen i que construccions com "*se m'ha caigut*", "*al terra*", "*pel mati*", "*hi ha que fer-ho*" o "*tinc que fer-ho*" són absolutament estranyes al català tot i estar formades per mots que "figuren en el diccionari Fabra". Però, com veiem, encara n'hi ha que es limiten a corregir-se les faltes lèxiques i ortogràfiques sense adonar-se que amb una ortografia impecable es poden escriure textos infames.

D'altra banda, dins les faltes lèxiques, ja hem vist que **els barbarismes** (aquí barbarisme és com un sinònim de castellanisme) **són més greus que els vulgarismes**. I si continuem establint una gradació dins la incorrecció, sembla evident que més greus que barbarismes com "aterrissar" o "despegar", etc. són els que afecten paraules gramaticals (és a dir, castellanismes com "*hasta*", "*algo*", "*en vez de*", etc. agredeixen frontalment la nostra gramàtica, la qual no reporta entre les preposicions pronoms indefinits, etc. els castellanismes esmentats).

Veiem, doncs, que les faltes de gramàtica són molt greus, per tal com aquesta és l'eix d'una llengua. No oblidem, però, que la fonètica és

igualmente caracteritzadora d'una llengua i que les males diccions constitueixen perillosos factors de desintegració lingüística. Comet una falta fonètica qui pronuncia *vaig anar* així: "vatxanar" amb el so "tx" en comptes de *dj*; i qui diu *iuç* (o fins i tot *juç*!) per *lluç* (el ieisme no existeix en posició inicial); qui diu "el Antoni" per l'Antoni o "Passava per el carrer" en comptes de *pel carrer*; o qui pronuncia *canvia*, *estudia* així: "càn-via", "estú-dia"; etc. Noteu que les faltes de fonètica són especialment difícils de corregir donat que aquesta constitueix un automatisme, i és justament per això que la seva introducció no s'ha produït sinó recentment.

No podem acabar sense esmentar les faltes semàntiques. Aquestes comprenen un conjunt variat de fets. Per exemple, la igualació de significat de paraules existents tant en català com en castellà: *tirar* és un mot que existeix en les dues llengües, però amb un significat parcialment diferent (així, *el pa no es tira* no es podria pas traduir al castellà dient *el pan no se tira* ja que aquesta traducció equival, en realitat, a *El pa no llença*). Un altre d'aquests fets és la creació de paraules calcant el castellà: així, quan la gent veu que en català expressem amb un sol mot (*xiulet*) allò que el castellà diuen amb dos (*pito*, *silbato*), la gent corre a crear un castellanisme ("pitu") per salvar la pretesa pobresa de mots del català, ignorant, però, que tot sovint és el català qui té dos mots (*caixa* i *capsa*; *gens* i *res*; *guardar* i *desar*, etc.) per a matisar allò que en castellà diuen amb un únic mot (*caja*, *nada*, *guardar*); però aleshores, paradoxalment, veiem com es procedeix impunement a eliminar-ne un (es deixa d'usar *capsa*, *gens*, *desar* en favor de les altres formes, més semblants al castellà), empobrint la llengua.

Diguem, per acabar, que una tendència igualatòria d'aquesta mena és potser un dels perills més angoixants que planen sobre el nostre idioma: l'analogia amb el castellà, la traducció sistemàtica, la igualació de mentalitats.

Jaume Macià i Guilà

COMPTE AMB LES INNOVACIONS!

La ministra o la ministressa?

Quan, ara fa quaranta-cinc anys, a Espanya tinguérem, i per primer cop, un ministre femení, bé fos per exigències de la titular o bé perquè la Gramàtica, com a bon producte de l'*Academia de la Lengua*, era més masculista que avui, el cas és que se l'anomenava *la ministro* o, millor encara, *la camarada ministro*. Recordem, també, que en aquells temps als periòdics hom hi veia escrit *la diputado* i altres fineses per l'estil tot i que ningú gastava aquestes galindaines i que les dones, elles mateixes, a una congènere massa garlaire li deien que semblava una *diputada*, paraula que, pel que llegim, ara les nostres parlamentàries han adoptat, molt encertadament.

De menuts ens ensenyaren que havíem de dir: *la mestra*, *la directora*, *la presidenta*, *la inspectora*, etc. però això no ens va privar que, de grans, ens trobéssim amb dones, graduades en disciplines diverses, que en anomenar-les *llicenciada* o *doctora* ens reclamessin, insistentment, la forma masculina del títol. I farà un parell o tres d'anys -ja amb els nous aïres- a la nostra mateixa Ciutat, d'una dama llicenciada en Dret i suposadament molt feminista, vàrem rebre una pública somanta verbal per haver-li dit -agosarats de nosaltres!- *senyora advocada* i ni recordant-li que, ja de petits, ens havien ensenyat la *Salve* amb allò de *l'advocada nostra* no vam poder-nos lliurar de les seves ires.

Tot això ve a tomb perquè en un retoc del Govern Central, fa poc, ha estat nomenada per al departament de Cultura una dama a qui tots els mitjans de comunicació de llengua castella anomenen *señora ministra* o *la ministra* a seques, i que la nostra premsa i la televisió en català distingeixen amb l'apel·latiu de *ministressa*.

El diccionari castellà, ja de molts anys, enregistra el mot *ministra*, encara que no ben bé amb el sentit polític o administratiu que ara té i, especialment, en el cas concret que comentem.

En català -almenys en els diccionaris que hem consultat- només hi hem vist el masculí "ministre" però no la forma femenina *ministra* tot i que no ens és, als catalans, ni desconeguda ni estranya car existeix i és viva, d'anys, en algunes institucions religioses femenines.

Si en català la forma del femení se sol fer afegint una *a* al mot masculí, ¿per què implantar *ministressa* que tampoc figura al diccionari? ¿Per allargar la llista d'aquests mots de terminació amb *essa* que no arriba, per tots conceptes, ni a la quarentena? ¿Potser per a diferenciar-nos?

La marxa, els marxants i els marxaires

La premsa diària també, suara, ens ha informat d'una marxa, en reivindicació d'uns drets laborals, que va tenir la Ciutat com una de les etapes.

I hem vist escrit, indistintament, *marxants* o *marxaires* designant els qui formaven part de la marxa.

Marxant té, primordialment i d'antic, el significat de venedor ambulat, modalitat prou coneguda en els nostres pobles i viles fins no fa massa anys. *Marxaire* ni tan sols figura al Diccionari. Al nostre parer cap de les dues paraules s'escauen per a designar els qui integraven la marxa.

Per què no dir-ne, doncs, els integrants, o bé els participants i, encara, els caminants, si considerem que marxar, segons definició acadèmica, és caminar amb un cert pas i en un cert ordre?

Agustí Palau i Codonyers

Es una gentilesa de **BEN-NET** CENTRE DE NETEGES, S.A.
Soletat, 80 — SABADELL
Tels. 725 97 77 i 725 99 87